

Humla till heders – veteran återfunnen!

BJÖRN CEDERBERG

Sandhumlan, eller veteranhumlan (*Bombus veteranus* Fabricius, 1793), är en av de sydsvenska humlearter som gäckat de senare årtiondenas skånska entomologer. Den illustra skara, främst baserad i Lund, som i entomologins barndom intresserade sig för de bussiga och genomtrevliga humlorna, inräknar veteraner som Dahlbom och Zetterstedt. De utforskade under tidigt 1800-tal landets humlefauna. C. G. Thomson producerade under andra halvan av seklet gedigna verk om humlorna och framträder idag som en av de mest skarpsynta entomologer vi haft. S. Bengtsson, N. Kemner, D. Gaunitz och flera andra färgstarka entomologers insatser för humlorna presenteras mycket underhållande av Ander (1963) (läs gärna!). Alla dessa kände väl till sandhumlan. Dahlbom hade beskrivit den under namnet *B. autumnalis* och Thomson 40 år senare som *B. arenicola*. Arten har varit känd huvudsakligen från kust- och strandnära lokaler i södra delen av landet, från kristianstadtrakten till Göteborg med de flesta fynduppgifterna från västra Skåne och Halland (Løken 1970).

De senaste 50 åren tycks dock ingen ha samlat in arten i Sverige (Cederberg 2002). Sista belägget för arten i zoologiska museets samlingar i Lund är från 1952. Under några somrar i slutet på 1950-talet genomfördes Götalands kuststräcka noggrant av Stellan Erlandsson, som genomförde omfattande insamlingar av främst vildbin (inkl.

humlor) för riksmuseets räkning. Han besökte då ett stort antal av de lokaler som sandhumlan varit känd ifrån utan att påträffa arten. Under sin långa aktiva tid intresserade sig Hugo Andersson (förutom för flugorna) mycket för humlor. Han gjorde systematiska insamlingar runt om i Skåne, men fick aldrig in något exemplar av sandhumla. Detsamma gäller Per Douwes och andra som tittat efter humlor och sett stora material insamlade under entomologiska kurser och eget exkurerande i de skånska markerna.

Från år 2000 och framåt har arten specifikt eftersökts på de äldre kända lokalerna av bl.a. Göran Holmström i form av faunaväkteri inom "Svenska Vildbiprojektet" (ArtDatabanken), men tyvärr hittills utan resultat. Den enda indikationen på förekomst av arten är en obekräftad observation 1999 av en hane vid havsstranden nära Smygehuk (Holmström 2002). Det kan mycket väl vara resultatet av en lyckad reproduktion, kanske av en vinddriven drottning. Arten finns i Danmark åtminstone upp till Fredrikshamn på Jylland (E. Olausson i brev), och det är inte otänkbart att någon enstaka individ skulle kunna flyga över sundet. Vi hoppas dock att det fortfarande finns en liten population av arten kvar på sydkusten eller möjligen i sydvästra Sverige. Ännu är inte arten tillräckligt eftersökt för att kunna betraktas som försvunnen i Sydsverige.

Fig. 1. Hane av sandhumla, *Bombus veteranus* F., vid Kukkulaforsen i Tornedalen augusti 2003. Arten är relativt småvuxen och känns igen på sin gråa päls med ett svart parti mellan vingfästena, samt helt grårandig bakkropp. Foto. B. Cederberg.

Under ArtDatabankens personalexkursion, som gjordes i syfte att bl.a. hålla kontakten med alla delar av vårt lands natur, kunde arten överraskande återupptäckas vid Kukkulaforsen i Tornedalen av förf. (två hanar och en arbetare 20/8 2003). Ett inte helt oväntat fynd, eftersom artens utbredning i Finland sträcker sig långt norrut längs Bottenviken. Tornedalen och Norrbottens kustland är mycket sporadiskt undersökta beträffande humlefaunan. Fyndet behöver inte tolkas som effekten av en aktuell expansion av det faktiska utbredningsområdet, men i Finland har man indikationer på spridning norrut (A. Pekkari i brev). Det nordligaste fyndet i Finland ligger i höjd med Pajala.

Habitatet utgörs företrädesvis av blomrika strandnära miljöer, som havsstrandängar och betade insjöstrandängar samt

örtrika partier längs vattendrag, både i brynmiljöer och öppna habitat. Humlan utnyttjar flera olika näringsväxter och ses ofta på arter som vitklöver, knölsyska och strandveronika. Arten ser ut som den verkliga veteranen, helt grå med ett svart band mellan vingfästena (Fig. 1). Den tillhör de mer småvuxna humlearterna. Pälsen är påtagligt korthårig. Mest påminner den om den i Sydsverige sällsynta ljusa färgformen av haghumla (*Bombus sylvarum*). Den senare har dock oftast ett tydligt svart band på tredje bakkroppssegmentet och därefter tegelröd behåring på de sista segmenten. (De flesta haghumlor i Sydsverige har svart behåring på framkroppen och främre delen av bakkroppen samt röd bakkroppspets). Men sandhumlan har helt grårandig bakkropp (von Hagen 1994).

Det finns slutligen all anledning att mera noggrant undersöka den norrbottniska förekomsten under kommande sommar, men ännu större anledning att söka på de skånska och halländska lokalerna. Med denna utmaning och sökbild hoppas jag mobilisera de tappra sydsvenska entomologerna till revansch för att återfinna den förlorade humlan, återupprätta dess heder och återinföra den på den sydsvenska checklistan.

Litteratur

- Ander, K. 1963. Om humlor och snylthumlor. Notiser om gaddsteklar (Hym.) 3. – Opuscula entomologica 28: 189-195.
- Cederberg, B. 2002. Artfaktablad: *Bombus veteranus* – sandhumla. ArtDatabanken (www.artdata.slu.se).

FaZett 2003

Hagen, E. von. 1994. Hummeln – bestimmen, ansielden, vermehren, schützen. Naturbuch Verlag, Augsburg.

Holmström, G. 2002. Skånska humlor. – FaZett 15(2):24-33.

Løken, A. 1973. Studies on Scandinavian

bumble bees (Hymenoptera, Apidae). – Norsk Ent. Tidskr. 20: 1-218.

Förf:s adress: ArtDatabanken, SLU, Box 7007, 750 07 Uppsala
bjorn.cederberg@artdata.slu.se

En ny trollsländeart för Sverige?

IVAN KRUYIS

Vid 15-tiden den 30 maj 2003 var min hustru Ulla och jag i Bäckhalladalens norra del vid Simrishamn för att inventera dagfjärilar. Ulla drog min uppmärksamhet till en röd trollslända som vilade på en ört ett tiotal meter ifrån oss, och snart blev det tydligt att det var en art av släktet *Sympetrum* Newm.. Men, eftersom jag visste att i Sverige flyger ingen art av detta släkte förrän minst en månad senare, tittade jag på trollsländan lite närmare med hjälp av min minihandkikare. Kroppen var alldeles röd med lite svart mot spetsen, och vingarna hade en röd nyans nära kroppen (d'Aguilar 1985; Sandhall 1987). Den flög iväg innan vi hann undersöka den närmare, men vi såg tillräckligt mycket för att komma till slutsatsen att vi hade hittat en hane av *Sympetrum fonscolombi* (Sel.). Eftersom den var alldeles fräsch kunde man spekulera i om den var nykläckt i Sverige, men vi antog att den nyligen hade anlänt med hjälp av sydliga vindar.

Det är i sammanhanget värt att under-

stryka områdets stora naturvärde. De flesta simrishamnsbor känner Bäckhalladalen som friluftsområde, men det är också ett naturreservat som nyligen har utökats med mark från försvaret. Här finns de flesta biotoper, såsom blandskog, håll-, hed-, betes- och buskmarker med ett antal våtmarkssänkor som är väldigt blomrika, bl.a. med orkideer. På våren rastar t.ex. dvärgbeckasin, och höksångare häckar regelbundet. Här flyger också dagfjärilar som *Melithaea diamina*, *Hesperia comma* och *Maculinea arion*. De små dammarna hyser lövgroda och olika trollsländearter.

Litteratur

d'Aguilar, J., Dommanget, J.-L. & R. Prechac. 1985. Dragonflies of Britain, Europe and North Africa.

Sandhall, Å. 1987. Trollsländor i Europa. Interpublishing, Stockholm.

Förf:s adress: Repslingan 15, 296 37 Åhus.